

גואל הדם והתפתחות מוסרית

הרב ד"ר אמיר משיח
אברך לשעבר בשיקגו (תש"ס-תשס"ב)
כיום רב קהילת "היכל גבריאלי" בפתח תקוה;
ראש תוכנית הכשרת מורים באוניברסיטת אריאל

בפרשה קוראים על גואל-הדם. אך האם מציאות כזו מקובלת על התורה היום?

שמואל דוד לוצאטו, שד"ל (איטליה, 1800-1865), כתב בפירושו:
"והנה בדורות הראשונים בטרם יהיו העמים מסודרים תחת מלך ושרים ושופטים ושטרים, היתה כל משפחה נוקמת נקמתה ממשפחה אחרת... והתורה העמידה שופטים ושטרים ונטלה הנקמה מיד היחידים, ומסרה אותה לכל העדה. והנה כשהייתה הרציחה בידון, יתכן להשקיט את הגואל, כי יאמרו לו: הנח להם לשופטים, הם יחקרו הדבר, ואם בן מות הוא ימיתוהו; אבל כשהייתה ההריגה בשגגה, לא היה אפשר להשקיט את הגואל ולהכריחו לראות מי שהרג את אביו נשאר ללא עונש, כי היה נראה לו וליודעיו ומכריו כאילו אינו אוהב את אביו; מאחר שאינו נוקם את נקמתם. והדעת הזאת לא היה אפשר לעקור אותה בבת אחת... גם איננו רחוק שבשעה שיהיה הגואל יוצא ליהרג [על שנקם שלא כדיון], יתקומם העם על השופטים וירבו קלקול באומה. לפיכך מה עשתה התורה? הניחה זכות לגואל לנקום מיתת קרובו, אבל קבעה מקום מקלט לנוס שמה הרוצח, ולא יוכל הגואל לבוא שם ולהרגו".

לשיטתו, המציאות החברתית בימים ההם הייתה, שכל איש נוטל החוק לידי ונוקם את נקמת בן-משפחתו שנרצח, והחברה בימים ההם, לא היה לאל ידה לעקור את התופעה. החברה האנושית לא הייתה מקבלת את השינוי וכך יכלה להיווצר מציאות של קריסת מערכת המשפט כולה, בהיעדר קבלה שלה על ידי העם. אשר על כן, לשיטתו, התורה לא עקרה את התופעה, אלא צמצמה אותה. מעתה, יש דין ויש דיין, ורק במציאות מסוימת, יוכל גואל הדם לנקום את נקמתו. הגם שהתופעה לא נעקרה כליל.

התורה הבינה את הדבר ואף שיתפה איתו פעולה, כשעיקר פעולתה התמקד בחינוך החברה. לא ניתן לחנך את החברה לנקוט בדרך משפט שונה בתכלית, ברגע. זהו תהליך פדגוגי איטי, והוא יכול לארוך מאות ואולי אלפי שנים. אך זוהי התורה, שמדברת לבני האדם בשפתם שלהם, המילולית והקונספטואלית. לא בכדי כתב הרב קוק:

"זאת היא מעלתה של המוסריות כשהיא מחוברת למקורה האלוקי, שיודעת היא "עת לכל חפץ", ולפעמים היא כובשת את מעיינה בשביל לקבץ כוח לתקופות הבאות, מה שלא יוכל קוצר-רוחה של המוסריות המנותקת ממקורה לשאת ולסבול" (טללי אורות, פרק ח').
חינוך החברה נתון בידי חכמי התורה שבכל דור ודור. אלה, בחוכמתם הגדולה, יידעו איך להתאים את המוסר התורני האידיאלי, לתוך המציאות הריאלית, בקצב הנכון ובמינון הנכון, כך שהמוסר החברתי והמשפטי יתרומם אט אט למוסר התורה המקורי העליון, בלא לפגוע, לא בתורה חלילה ולא בחברה.

מוסר גואל הדם היה נכון לחברה לפני אלפי שנים. לא עוד! התורה חנכה את האנושות כולה במשך השנים, ובעת המוסר שונה. מזוכך יותר. גאולת דם לא מתקבלת כלל בחברה מתוקנת.

לתגובות: a.mashiach@gmail.com